

نشریه شیلات، مجله منابع طبیعی ایران
دوره ۶۸، شماره ۱، بهار ۱۳۹۴

تاریخ دریافت: ۱۳۹۲/۱۲/۲۵

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۳/۳/۱۴

ص ۱-۱۱

امکان تعیین جنسیت قزل آلالی رنگین کمان (*Oncorhynchus*

mykiss) با استفاده از نشانگرهای مولکولی

- ❖ حمید فرحمند*: دانشیار دانشکده منابع طبیعی، دانشگاه تهران، کرج، ایران
- ❖ محمد اخوان بهابادی: دانش آموخته کارشناسی ارشد مهندسی شیلات، دانشکده منابع طبیعی، دانشگاه تهران، کرج، ایران
- ❖ محمدعلی نعمت‌اللهی: دانشیار دانشکده منابع طبیعی، دانشگاه تهران، کرج، ایران
- ❖ علیرضا میرواقفی: دانشیار دانشکده منابع طبیعی، دانشگاه تهران، کرج، ایران

چکیده

این تحقیق با هدف بررسی امکان تعیین جنسیت ماهی قزل آلالی رنگین کمان از طریق غربالگری مولکولی به منظور ایجاد جمعیت‌های تک جنسیت انجام شد. بدین منظور تعداد ۳۵ نمونه از بافت باله دمی ماهیان بالغ قزل آلالی رنگین کمان بازار کرج، به منزله نمونه آماری، تهیه شد و پس از استخراج DNA از نمونه‌ها، تکثیر جایگاه نشانگرها انجام پذیرفت. واکنش زنجیره‌ای پلیمرز برای تکثیر نشانگرهای وابسته به جنسیت در ماهیان قزل آلالی رنگین کمان بر اساس دو نشانگر *OmyFA* و *OmyFATU* تنظیم شد. در نهایت جمعیت مذکور بر اساس حضور یا نبود باندهای مخصوص به جنسیت برای نشانگرها غربالگری شد. نتایج این پژوهش حضور نشانگرهای *OmyFA* و *OmyFATU* در یک جنسیت (نر) را با دقت ۱۰۰ و ۵۵ درصد گزارش کردند. بر اساس این نتایج نشانگر *OmyFA* برای غربال نمونه آماری مذکور (قزل آلالی رنگین کمان بازار کرج) پیشنهاد می‌شود.

واژگان کلیدی: نشانگرهای وابسته به جنسیت، قزل آلالی رنگین کمان، تعیین جنسیت، تمایز جنسیت، پرورش تک جنسیت.

۱. مقدمه

یکی از اساسی‌ترین مشکلات پرورش قزل‌آلای رنگین‌کمان در ایران مرگ‌ومیر ماهیان نر به علت بلوغ زودرس است (Mc Andrew, 2001). این مشکل در بسیاری از کشورها با ایجاد لاین‌های تمام ماده (تک‌جنسیت) مرتفع شده است. از طرف دیگر، جمعیت تمام ماده در آزادماهیان، به سبب رشد سریع‌تر ماده‌ها، کیفیت کم گوشت نر و مخصوصاً بلوغ زودرس نرها، قبل از رسیدن به سن بازاری (حدود یک‌سال) بر جمعیت تمام نر ارجحیت دارد (Dunham et al., 2004). بنابراین، ایجاد جمعیت‌های تمام ماده برای صنعت آبی‌پروری این گونه اقتصادی ضروری است.

چندین صفت مهم اقتصادی در زمینه توسعه جنسی ماهی‌ها وجود دارد. اهمیت اقتصادی دوشکلی جنسیتی^۱، در سرعت رشد، زمان و سن بلوغ، شکل و وضعیت بدن و ترکیب لاشه برخی گونه ماهیان خوراکی مشاهده شده است. حتی هنگامی که هیچ تفاوت مهمی بین جنسیت‌ها در صفات مهم اقتصادی وجود ندارد، دوشکلی جنسیتی برای پرورش ذخایر تک‌جنسیت به منظور جلوگیری از تولیدمثل غیرمنتظره و کنترل‌نشده مفید است (Lutz et al., 2001; Dunham et al., 2004).

تاکنون برای تولید جمعیت‌های تک‌جنسیت روش‌های گوناگونی از قبیل جداکردن^۲، تیمار هورمونی^۳ (ماده‌سازی^۴ و نرسازی^۵)، دستکاری‌های کروموزومی^۶ (ماده‌زایی^۷ و نرسازی^۸) و دورگه‌گیری

1. Sexual dimorphism
2. Sorting
3. Hormonal Treatment
4. Feminisation
5. Masculinization
6. Chromosomal Manipulations
7. Gynogenesis
8. Androgenesis

درون‌گونه‌ای^۹ پیشنهاد شده است، اما این روش‌ها به دلایل مختلف نظیر الزامات کار، هزینه و بی‌نتیجه بودن تغییر جنسیت هورمونی برای تولید تجاری ذخایر تک‌جنسیت، توجیه اقتصادی نداشته (Lutz et al., 2001) و در بسیاری از کشورها فروش ماهی تیمارشده با هورمون غیرقانونی است و در صورت صدور مجوز، مصرف‌کننده‌ها ممکن است تمایلی به خرید این گونه محصولات نشان ندهند. همچنین تغییر جنسیت همیشه ۱۰۰ درصد مؤثر نیست و می‌تواند برای برخی گونه‌ها مشکل یا غیرممکن باشد (Dunham et al., 2004). با تلفیق تغییر جنسیت با یک برنامه اصلاح نژاد که در آن ماهیان تغییر جنسیت یافته به‌منزله مولد در تولید فرزندان تک‌جنسیت استفاده می‌شوند، می‌توان بر این مشکل غلبه کرد، اما چنین برنامه‌هایی پیچیدگی فراوانی دارد (انجام آزمون نتاج و جزآن) و نیازمند طراحی دقیق و امکانات کافی است (Cnaani et al., 2009; Dunham et al., 2001, 2004). روش دیگر برای بهبود برنامه‌های اصلاحی در تولید جمعیت‌های تک‌جنسیت، استفاده از نشانگرهای DNA مرتبط با جنسیت است (Cnaani et al., 2009). آزمایش‌های مبتنی بر DNA می‌تواند در این زمینه کمک شایانی به ما کند.

یکی از مباحث مهم در ایجاد جمعیت‌های تک‌جنسیت، تعیین جنسیت است که به منظور مدیریت بهتر هجری‌ها، افزایش راندمان کار و کاهش هزینه‌ها تشخیص جنسیت در مراحل اولیه زندگی امری ضروری است. سیستم‌های تعیین جنسیت در بین ماهیان استخوانی به طور قابل توجهی متغیر است و در معرض تأثیرات خارجی از قبیل دما، pH،

9. Interspecific Hybridization

قزل‌آلای رنگین‌کمان در پیوستگی با کروموزوم Y است (Du et al., 1993; Forbes et al., 1994;) (Devlin et al., 2001).

نشانگرهای AFLP مخصوص جنسیت برای جداسازی نشانگر *OtY2* مرتبط با کروموزوم Y در چینوک سالمون استفاده شد. همچنین نشانگر *OtY2*، یک قطعه مخصوص نرینگی در کوهو سالمون (*O. kisutch*)، چوم سالمون (*O. keta*) و سوکو سالمون ایجاد کرد، اما در سالمون صورتی (*O. gorbusch*) و قزل‌آلای رنگین‌کمان با موفقیت همراه نبود (Brunelli and Thorgaard, 2004).

تشخیص یک قطعه ۱۲/۵ Kb کروموزوم Y چینوک سالمون در کنار *OtY2* و مقایسه آن با یک قطعه ۲۱ Kb از ژنوم قزل‌آلای رنگین‌کمان، تشابه تقریباً ۱۰ Kb توالی کروموزوم Y چینوک سالمون را نسبت به قزل‌آلای رنگین‌کمان نشان داد (Brunelli et al., 2008). از طرف دیگر، تشخیص نشانگر مینی ستلایت *OtY3* منجر به ایجاد یک قطعه مخصوص نرینگی در چینوک و کوهو سالمون شد، اما در پروفیل‌های مرتبط با جنسیت برای قزل‌آلای رنگین‌کمان، چوم و سوکو سالمون مشاهده نشد. این در حالی است که تشخیص جنسیت در چینوک، کوهو، چوم و سوکو سالمون با پرایمرهای *OtY2* با موفقیت انجام شده بود، اما در مطالعه‌ای که از یک جفت پرایمرهای نشانگر *OtY3* در منطقه‌ای از توالی قزل‌آلای رنگین‌کمان استفاده شده بود، باعث کشف قطعه‌ای به نام *omyY1* شد که می‌توانست برای تشخیص نرها با دقت ۹۶/۵ درصد استفاده شود (شکل ۱) (Brunelli et al., 2008).

اگرچه امروزه روش‌های متعددی به منظور ایجاد جمعیت‌های تک‌جنسیت انجام شده است، در

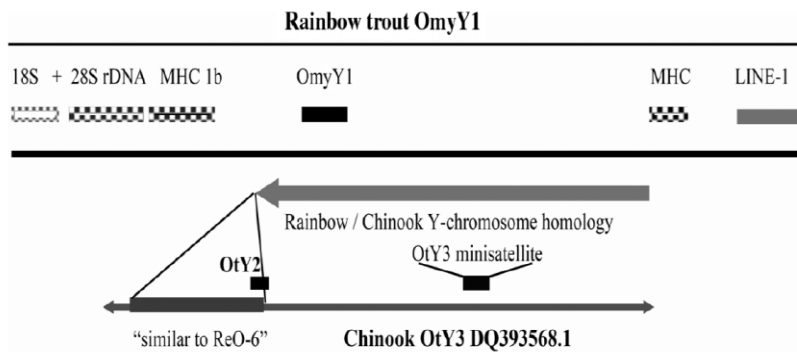
فاکتورهای اجتماعی و غیره قرار دارد (Yamamoto, 1969; Bull, 1983).

در پستانداران، ژن تعیین‌کننده جنسیت ^۱ *SRY* است که عضو اصلی خانواده ژن‌های *Sox* است. در بررسی ژن‌های پیوسته با کروموزوم Y پستانداران از قبیل *SRY* و ^۲ *ZFY* در چندین خانواده ماهی‌ها، مشخص شد که این ژن‌ها مرتبط با جنسیت نیستند (Wachtel et al., 1991; Tiersch et al., 1992;) (Husebye et al., 1994; Fukada et al., 1995)، اما اولین ژن تعیین جنسیت در ماهی استخوانی مداکا (*Oryzias latipes*) شناسایی شده است که *DMY* نام دارد (Matsuda et al., 2002, 2003). این ژن قابل مقایسه با ژن تعیین بیضه در پستانداران (*Sry*) است، اما ژن تعیین جنسیت عمومی و اصلی در ماهی‌ها نیست (Volf et al., 2003).

اولین لوکوس مخصوص جنسیت در آزادماهیان در چینوک سالمون (*O. tshawytscha*) از طریق روش دورگه‌گیری تفریقی^۳ شناسایی شد که منجر به ایجاد یک قطعه DNA مخصوص نرینگی به نام *OtY1* شد (Devlin et al., 1991). مطالعات بیشتر نشان داد که قطعه *OtY1* بخشی از یک توالی تکراری پشت سر هم ۸ Kb *OtY8* است که دست‌کم در شش مجموعه (Devlin et al., 1994; Devlin et al., 1998) شامل ۱۲-۲۵۰ نسخه و دربردارنده تقریباً ۱ Mb DNA کروموزوم Y چینوک سالمون است (Devlin et al., 1998).

یک ژن شبه‌هورمون رشد (*GH-ψY*) در همه گونه‌های Pacific salmon به جز در سوکو سالمون (*O. nerka*)، آتلانتیک سالمون (*Salmo salar*) و

1. Sex determining region of the Y chromosome
2. Zinc finger Y gene
3. Subtractive hybridization

شکل ۱. موقعیت نشانگر *omy1* روی کروموزوم Y قزل‌آلای رنگین کمان در ارتباط با نشانگرهای *OtY* و *OtY2*

۲.۲. واکنش زنجیره‌ای پلیمرز (PCR)

در این مرحله، DNA استخراج شده با استفاده از پرایمرهای طراحی شده، به منظور تعیین چندشکلی، ارزیابی شد. برای انجام PCR از موادی با غلظت‌های مختلف و در حجم ۲۵ µl استفاده شد که در جدول ۱ آورده شده است. سپس، چرخه حرارتی در دستگاه ترموسایکلر (Astec, PC320) طبق جدول ۲ دستورالعمل ذکر شده هر پرایمر اعمال شد. پس از اتمام برنامه PCR، نمونه‌ها به فریزر -۲۰ درجه سانتی‌گراد انتقال داده شدند.

۳.۲. ارزیابی نمونه مورد بررسی

برای بررسی محصولات واکنش زنجیره پلیمرز، از الکتروفورز ژل آگارز ۱/۵ درصد حاوی اتیدیوم براماید

جدول ۱. غلظت مواد مصرفی برای هر واکنش PCR در حجم ۲۵ µl

مقدار برای هر واکنش	غلظت	ماده
۱۷/۵ µl	-	H ₂ O
۲/۵ µl	۱۰ X	PCR Buffer
۱ µl	۵۰ mM	MgCl ₂
۰/۵ µl	۱۰ mM	dNT
۰/۵ µl	۱ P mol/µl	Forward Primer
۰/۵ µl	۱ P mol/µl	Reverse Primer
۰/۵ µl	۵۰ ng	DNA
۰/۵ µl	۵ U/µl	Taqpolymeras

تحقیق پیش رو هدف تعیین جنسیت قزل‌آلای رنگین کمان از طریق نشانگرهای ملکولی و در مرحله بعد ساخت کیت تعیین جنسیت و در مرحله نهایی ایجاد جمعیت‌های تک‌جنسیت است.

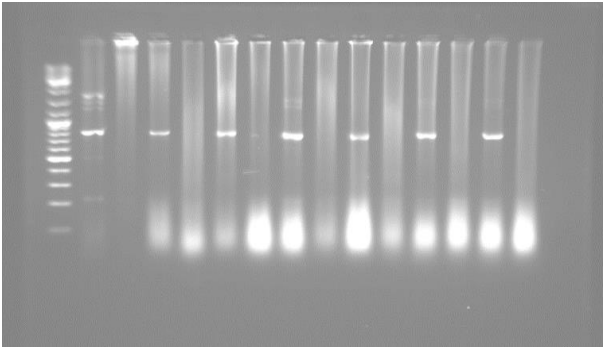
۲. مواد و روش‌ها

۱.۲. مکان نمونه برداری و روش انجام تحقیق

این تحقیق به منظور تعیین جنسیت ماهی قزل‌آلای رنگین کمان با استفاده از نشانگرهای مولکولی، درباره نمونه‌های تهیه شده از بازار کرج به منزله نمونه آماری، انجام شد. بدین منظور تعداد ۳۵ نمونه از بافت باله دمی ماهیان بالغ خریداری شده از بازار کرج تهیه شد و پس از تثبیت در اتانول ۹۶ درصد به منظور استخراج DNA، هم‌زمان ماهی‌ها جراحی شدند و جنسیت آن‌ها از طریق مشاهده مستقیم گنادها مشخص شد.

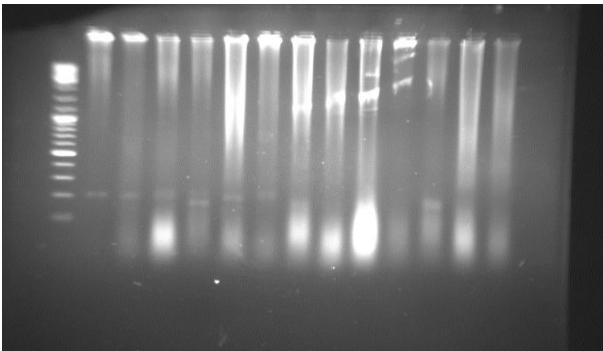
استخراج DNA به روش فنول - کلروفرم (Phenol-Chloroform) (Sambrook et al., 1989) انجام شد. سنجش کیفیت DNA استخراج شده از بافت به کمک الکتروفورز روی ژل آگارز ۰/۸ درصد انجام گرفت. همچنین، سنجش کمیت DNA استخراج شده به کمک الکتروفورز روی ژل آگارز ۰/۸ درصد و روش اسپکتوفتومتری انجام شد.

L M FM F M FM F M FM F M F

شکل ۲. نمونه‌ای از تصویر الکتروفورز با آگارز ۱/۵ درصد برای *OmyFA*

L M F M FM F M FM F M F M

شکل ۳. نمونه‌ای از تصویر الکتروفورز با آگارز ۱/۵ درصد برای *OmyFATU*

۴. بحث و نتیجه‌گیری

نزدیک به جایگاه‌های ژن تعیین جنسیت، انواع بازآرایی‌های توالی DNA روی کروموزوم‌های جنسی شامل حذف، پیوستن، معکوس شدن، جابه‌جایی (قطعات کروموزومی یا عناصر قابل انتقال) یا تکثیر توالی‌های تکراری تجمع یافتند. این موضوع در همه ارگانیزم‌ها از قبیل مهره‌داران، بی‌مهرگان و گونه‌های گیاهی وجود دارد. این توالی‌ها می‌توانند شامل صفات مهم کروموزوم‌های جنسی باشند و باعث ایجاد نشانگرهای DNA مخصوص جنسیت شوند (Singh *et al.*, 1994; Scutt *et al.*, 1997; Devlin *et al.*, 1998; Shibata, Hizume & Kuroki, 1999; Zhou, Untalan and Haymer, 2000; Tilford *et al.*, 2001)، اما در مواردی که تکامل کروموزوم‌های

جدول ۲. چرخه‌های حرارتی استفاده‌شده جهت PCR

مرحله	درجه حرارت (سانتی‌گراد)	زمان (دقیقه)	تعداد چرخه‌های حرارتی
واسرشته‌سازی ابتدایی	۹۶	۷	۱
واسرشته‌سازی الحاق	۹۴	۱	۳۰
توسعه	۵۶	۱	۱
توسعه نهایی	۷۲	۱	۱۰

و DNA ladder استفاده شد. هدف تعیین وزن ملکولی و موقعیت محصولات واکنش زنجیره پلیمرز بود. همچنین، برای مشاهده حرکت DNA روی ژل، Dye^۱ با غلظت ۱۰ X به میزان ۲ μl به همراه هر محصول PCR به درون چاهک‌های سینی الکتروفورز اضافه شده بود. در نهایت محصولات ایجادشده با استفاده از دستگاه UVITEC مشاهده شد و با دستگاه مستندسازی ژل^۲ عکس برداری شد.

۳. نتایج

۱.۳. غربالگری نمونه آماری (بازار کرج)

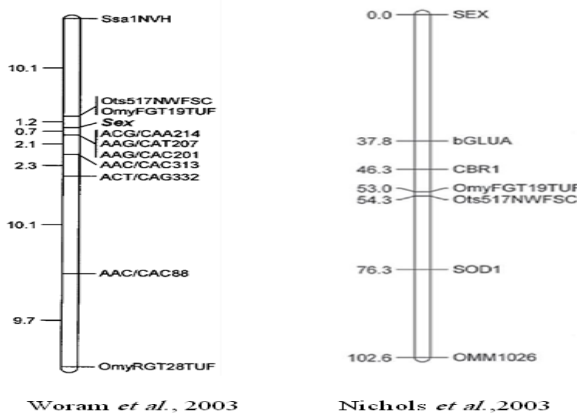
این تحقیق با هدف تعیین جنسیت ماهی قزل‌آلای رنگین‌کمان از طریق غربالگری مولکولی به منظور ایجاد جمعیت‌های تک‌جنسیت انجام شد. نتایج غربالگری نمونه قزل‌آلای رنگین‌کمان بالغ بازار کرج بر اساس حضورداشتن یا نداشتن جایگاهی مرتبط با جنسیت نشان داد که درصد فراوانی دو نشانگر *OmyFA* و *OmyFATU* به ترتیب برابر با ۱۰۰ و ۵۵ درصد است (جدول ۳، شکل‌های ۲ و ۳).

جدول ۳. درصد موفقیت نشانگرهای استفاده‌شده در تعیین جنسیت در قزل‌آلای رنگین‌کمان

نشانگر	نر	دقت (%)	ماده	دقت (%)	میانگین (%)
<i>OmyFA</i>	۱۱/۱۱	۱۰۰	۲۵/۲۵	۱۰۰	۱۰۰
<i>OmyFATU</i>	۵/۱۱	۴۵	۱۶/۲۵	۶۴	۵۵

1. Loading buffer
2. Gel documentation

کروموزومی جنسی اجدادی به یک کروموزوم اتوزومی (Woram *et al.*, 2003) یا این که به وسیله معکوس شدن در پروسه آغازی تمایز کروموزوم Y از یک جفت کروموزوم اجدادی یکسان از نظر مورفولوژیکی ایجاد شده است (Iturra *et al.*, 2001a; Thorgaard *et al.*, 2002).

شکل ۴. جایگاه متفاوت لوکوس تعیین جنسیت در نقشه‌های ژنتیکی مختلف قزل‌آلای رنگین کمان

در این مطالعه از نشانگرهای *OmyFA* و *OmyFATU* مخصوص کروموزوم Y برای ارزیابی نمونه قزل‌آلای رنگین کمان تهیه شده از بازار کرج استفاده شد که به طور فنوتیپی تعیین جنسیت شده بودند. میانگین دقت تعیین جنسیت با استفاده از این نشانگرها به ترتیب ۱۰۰ و ۵۵ درصد گزارش شد. از طرف دیگر، وجود برخی نشانگرهای نر در جنسیت ماده و برعکس مشاهده شده بود. این قبیل اختلافات قبلاً نیز بین کاربوتیپ‌های XY هتروگامی و جنسیت فنوتیپی در قزل‌آلای رنگین کمان (Thorgaard, 1977, 1983) و بین جنسیت فنوتیپی و جنسیت ژنوتیپی به وسیله نشانگرهای *OtY1* و *GH-Y* در چینوک سالمون (Devlin *et al.*, 2005) و نشانگر *OmyY1* در قزل‌آلای رنگین کمان (Brunelli *et al.*, 2008) گزارش شده است.

جنسی در مرحله اولیه باشد، کروموزوم‌های جنسی در یک گونه ممکن است زمان کافی برای تجمع اختلاف‌های مولکولی بزرگ را نداشته باشند، بنابراین جداسازی توالی‌های مرتبط با جنسیت می‌تواند مشکل باشد. اطلاعات سیتوژنتیک موجود این دیدگاه را تأیید می‌کند که گونه‌های آزادماهیان تمایز کروموزوم‌های جنسی را در مراحل اولیه نمایش می‌دهند (Phillips *et al.*, 2001). نتایج مطابق با این موضوع، قابلیت لقاح و زنده‌مانی نرهای YY قزل‌آلای رنگین کمان (Parsons and Torgaard, 1985) و چینوک سالمون (Devlin *et al.*, 2001) است که حکایت از آن دارد که کروموزوم‌های X و Y خزانه‌ای یکسان از ژن‌های عملی (کاربردی) دارند و یک منطقه کوچک DNA در تعیین جنسیت نقش دارد (Woram *et al.*, 2003) و تمایز کروموزوم‌های جنسی در آزادماهیان به منطقه‌ای محدود می‌شود که بلافاصله نزدیک به لوکوس تعیین جنسیت است و باقیمانده آثار شبه‌اتوزومی این کروموزوم‌ها با همولوژی کافی برای شروع مبادله ژنتیکی وجود دارد (May *et al.* 1989; Allendorf *et al.* 1994). به عبارت دیگر، کروموزوم‌های جنسی در آزادماهیان یک منطقه شبه‌اتوزومی بزرگ و یک منطقه تعیین جنسیت کوچک دارند (Davidson *et al.*, 2009). بنابراین شناسایی نشانگرهای مرتبط با جنسیت در آزادماهیان بسیار مشکل است.

از طرف دیگر، نقشه‌های ژنتیکی متفاوت قزل‌آلای رنگین کمان (شکل ۲) وجود مکانی اضافی برای لوکوس تعیین‌کننده جنسیت در این گونه را به شدت تقویت کرده است (Woram *et al.*, 2003) و بیانگر این نکته است که کروموزوم جنسی در قزل‌آلای رنگین کمان به وسیله تغییر مکان یک قطعه

که در برخی مطالعات تأیید شده است (Craig *et al.*, 1996; Colihueque *et al.*, 2001; Zhang *et al.*, 2001; Felip *et al.*, 2004; Brunelli *et al.*, 2008; Ma *et al.*, 2010) که منجر به ایجاد نرهای ژنتیکی یا ماده‌های مشخص با فنوتیپ شده است.

وجود پلی‌مورفیسم درون‌گونه‌ای کروموزوم Y قزل‌آلای رنگین‌کمان نیز می‌تواند دلیلی بر این گونه اختلافات باشد که مؤید این موضوع، کشف برخی نشانگرهای مخصوص جمعیت، گونه و یا حتی سویه است (Thorgaard, 1977, 1983; Felip *et al.*, 2005).

بر اساس نتایج این تحقیق نشانگر *OmyFA* برای غربال نمونه‌های قزل‌آلای رنگین‌کمان بازار کرج پیشنهاد می‌شود. گفتنی است برای نتیجه‌گیری نهایی و انتخاب این نشانگر برای ساخت کیت تعیین جنسیت و ایجاد جمعیت‌های تک‌جنسیت این گونه، لازم است این نشانگر برای جمعیت‌های کارگاهی مختلف ایران و با سنن مختلف آزمایش شود. از طرف دیگر، با توجه به این‌که برخی نشانگرها مخصوص جمعیت، گونه و یا حتی سویه‌اند، می‌توان از این نشانگرها به منظور شناسایی منشأ جغرافیایی جمعیت قزل‌آلای رنگین‌کمان ایران استفاده کرد، اما این موضوع به مطالعات تکمیلی نیاز دارد. برای نتیجه‌گیری کلی می‌توان از قزل‌آلای رنگین‌کمان به‌منزله مدلی با ارزش برای تحقیق در تمایز و تکامل کروموزوم‌های جنسی در مهره‌داران نام برد. این گونه شاخصی برای بروز اختلاف‌های کروموزومی بین جمعیت‌ها با برخی نژادهاست که کروموزوم Y مشابه از نظر مورفولوژیکی با کروموزوم X دارند و آن‌هایی که نوع کروموزوم Y معمولی را نمایش می‌دهند.

از طرف دیگر، با این‌که جایگاه نشانگرها روی کروموزوم‌های جنسی قرار دارند، نوترکیبی بین نشانگر و لوکوس تعیین جنسیت در بیشتر موارد مشاهده شده است (Zhang *et al.*, 2001; Devlin and Nagahama, 2002; Felip *et al.*, 2004; Williamson and May, 2005; Brunelli *et al.*, 2008; Chen *et al.*, 2009; Ma *et al.*, 2010) نشان‌دهنده این است که این نشانگرها به‌شدت به منطقه کروموزومی تعیین جنسیت وابسته نیستند (Devlin *et al.*, 2001; Iturra *et al.*, 2001b; Felip *et al.*, 2004) و یا در منطقه نوترکیبی کروموزوم Y قرار دارند (Felip *et al.*, 2005). از دلایل این اختلافات می‌توان به کروموزوم‌های متفاوت از نظر مورفولوژیکی اشاره کرد که فقط در گونه‌های کمی از آزادماهیان گزارش شده است. برخی از جمعیت‌های قزل‌آلای رنگین‌کمان پلی‌مورفیسم در کروموزوم Y دارند (Thorgaard, 1983; Ueda and Ojima, 1984a; Colihueque and Díaz, 1995; Colihueque *et al.*, 2001; Iturra *et al.*, 2001b; Felip *et al.*, 2004; Ocalewicz *et al.*, 2007).

فرضیه دیگر درباره وجود کروموزوم‌های جنسی مشابه در نرهای ژنتیکی مبتنی بر این واقعیت است که نمونه آماری بازار کرج دربردارنده حداقل ۱۱ جمعیت مختلف قزل‌آلای رنگین‌کمان است که طی سال‌های ۱۹۹۶-۱۹۹۰ وارد ایران شده است (Abdolhay, 2005)، که ممکن است دارای کروموزوم‌های جنسی متفاوت از نظر مورفولوژی باشند. نتایج مشابه را نیز قبلاً Colihueque و همکاران (۲۰۰۱) و Ocalewicz و همکاران (۲۰۰۷) گزارش کرده‌اند.

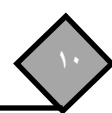
از دلایل دیگر می‌توان به فرضیه‌ای مبنی بر تغییر جنسیت خود به خودی در آزادماهیان اشاره کرد

References

- [1]. Abdolhay, H., 2005. Comprehensive study of molecular genetic and selective breeding in coldwater fish of Iran. Iranian Fisheries Research Organization. project number: 796.
- [2]. Allendorf, F.W., Gellman, W.A., Thorgaard G.H., 1994. Sex-linkage of two enzyme loci in *Oncorhynchus mykiss*. *Heredity* 72, 498–507.
- [3]. Baroiller, J.F., D’Cotta, H., 2001. Environment and sex determination in farmed fish. *Comparative Biochemistry and Physiology Part C: Toxicology & Pharmacology* 30(4), 399–409.
- [4]. Brunelli, J.P., Thorgaard, G.H., 2004. A new Y-chromosome- specific marker for the Pacific salmon. *Transactions of the American Fisheries Society* 10247–10253.
- [5]. Brunelli, J.P., Wertzler K.J., Sundin, K., Thorgaard, G.H., 2008. Y-specific sequences and polymorphisms in rainbow trout and Chinook salmon. *Genome* 51, 739–748.
- [6]. Bull, J.J., 1983. *Evolution of Sex Determining Mechanisms* Benjamin/Cummings. Menlo Park. CA, 316 pp.
- [7]. Chen, J., Fu, Y., Xiang, D., Zhao, G., Long, H., Liu, J., Yu, Q., 2008. XX/XY heteromorphic sex chromosome systems in two bullhead catfish species, *Liobagrus marginatus* and *L. styani* (Amblycipitidae, Siluriformes). *Cytogenetic and Genome Research* 122(2), 169–174.
- [8]. Colihueque, N., Iturra, P., Estay, F., Diaz, N.F., 2001. Diploid chromosome number variations and sex chromosome polymorphism in five cultured strains of rainbow trout (*Oncorhynchus mykiss*). *Aquaculture* 198, 63–77.
- [9]. Cnaani, A., Levavi-Sivan, B., 2009. Sexual Development in Fish, Practical Applications for Aquaculture. *Sexual Development* 3, 164–175.
- [10]. Craig, J.K., Foote, C.J., Wood, C.C., 1996. Evidence for temperature- dependent sex determination in sockeye salmon (*Oncorhynchus nerka*). *Canadian Journal of Fisheries and Aquatic Sciences* 53, 141–147.
- [11]. Devlin, R.H., McNeil, B.K., Groves, T.D.D., Donaldson, E.M., 1991. Isolation of a Y-chromosomal DNA probe capable of determining genetic sex in chinook salmon (*Oncorhynchus tshawytscha*). *Canadian Journal of Fisheries and Aquatic Sciences* 48, 1606–1612.
- [12]. Devlin, R.H., McNeil, B.K., Groves, T.D.D., Donaldson, E.M., 1994. Isolation of Y-chromosomal DNA probe capable of determining genetic sex in chinook salmon (*Oncorhynchus tshawytscha*). *Canadian Journal of Fisheries and Aquatic Sciences* 48, 1606–1612.
- [13]. Devlin, R.H., Stone, G.W Smailus, D.E., 1998. Extensive direct tandem organization of a long repeat DNA sequence on the Y-chromosome of Chinook salmon (*Oncorhynchus tshawytscha*). *Journal of Molecular Evolution* 46, 277–287.
- [14]. Devlin, R.H., Biagi, C.A., Smailus, D.E., 2001. Genetic mapping of Y-chromosomal DNA markers in Pacific salmon. *Genetica* 111, 43–58.
- [15]. Devlin, R.H., Nagahama, Y., 2002. Sex determination and sex differentiation in fish: an overview of genetic, physiological, and environmental influences. *Aquaculture* 208, 191–364.
- [16]. Devlin, R.H., Park, L., Sakhrani, D.M., Baker, J.D Marshall, A.R., 2005. Variation of Y-chromosome DNA markers in Chinook salmon (*Oncorhynchus tshawytscha*) populations. *Canadian Journal of Fisheries and Aquatic Sciences* 62, 1386–1399.
- [17]. Davidson, W.S., Huang, K., Fujiki, T.K., von Schalburg, K.R., Koop, B.F., 2009. The sex determining loci and sex chromosomes in the family Salmonidae. *Sexual Development* 3, 78–87.

- [18]. Dunham, R.A., Majumdar, K., Hallerman, E., Bartley, D., Mair, G., et al., 2001. Review of the status of aquaculture genetics. In: Subasinghe, R.P., Bueno, P., Phillips, M.J., Hough, C., McGladdery, S.E., Arthur, J.R. (eds.), *Aquaculture in the Third Millennium*. Pp. 137–166 (NACA and FAO, Bangkok 2001).
- [19]. Dunham, R.A., 2004. *Aquaculture and fisheries biotechnology, genetic approaches* (CABI Publishing, Wallingford).
- [20]. Du, S.J., Devlin, R.H., Hew, C.L., 1993. Genomic structure of growth hormone genes in chinook salmon (*Oncorhynchus tshawytscha*): presence of two functional genes *GH-I* and *GH-II*, and a male-specific pseudogene, *GH-psi*. *DNA Cell Biology* 12, 739–751.
- [21]. Felip, A., Fujiwara, A., Young, W.P., Wheeler, P.A., Noakes, M., et al., 2004. Polymorphism and differentiation of rainbow trout Y-chromosomes. *Genome* 47, 1105–1113.
- [22]. Felip, A., Young, W.P., Wheeler, P.A., Thorgaard, G.H., 2005. An AFLP-based approach for the identification of sex-linked markers in rainbow trout (*Oncorhynchus mykiss*). *Aquaculture* 247, 35–43.
- [23]. Forbes, S.H., Knudsen, K.L., North, T.W., Allendorf, F.W., 1994. One of two growth hormone genes in coho salmon is sex linked. *Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America* 91, 1628–1631.
- [24]. Fukada, S., Tanaka, M., Iwaya, M., Nakajima, M., Nagahama, Y., 1995. The *Sox* gene family and its expression during embryogenesis in the teleost fish, medaka (*Oryzias latipes*). *Development Growth and Differentiation* 37, 379–385.
- [25]. Galay-Burgos, M., Llewellyn, L., Mylonas, C. C., Canario, A. V. M., Zanuy, S., and Sweeney, G. E., 2003. Analysis of the *Sox* gene family in the European sea bass (*Dicentrarchus labrax*). *Comparative Biochemistry and Physiology Part B* 137, 279–284.
- [26]. Husebye, H., Lund, S., Moeller, M., Sunde, A., Krokan, H.E., 1994. A *Bkm*-related DNA sequence gives individual DNA fingerprints in turbot (*Scophthalmus maximus*), but neither *Bkm*-related, human *SRY* or human *ZFY* probes detect genetic sex differences. *Comparative Biochemistry and Physiology Part B* 107B, 69–73.
- [27]. Iturra, P., Medrano, J.F., Bagley, M., Lam, N., Vergara, N., Marin, J.C., 1998. Identification of sex chromosome molecular markers using RAPDs and fluorescent in situ hybridization in rainbow trout. *Genetica* 101, 209–213.
- [28]. Iturra, P., Lam, N., delaFuente, M., Vergara, N., 2001a. Characterization of sex chromosomes in rainbow trout and coho salmon using fluorescence in situ hybridization (FISH). *Genetica* 11, 1125–131.
- [29]. Iturra, P., Bagley, M., Vergara, N., Imbert, P., Medrano, J.F., 2001b. Development and characterization of DNA sequence *OmyP9* associated with the sex chromosomes in rainbow trout. *Heredity* 86, 412–419.
- [30]. Lutz, C.G., 2001. *Practical Genetics for Aquaculture* (Blackwell, Oxford).
- [31]. Matsuda, M., Nagahama, Y., Shinomiya, A., Sato, T., Matsuda, C., Kobayashi, T., Morrey, C.E., Shibata, N., Asakawa, S., Shimizu, N., Hori H., Hamaguchi, S., Sakaizumi, M., 2002. *DMY* is a Y-specific DM-domain gene required for male development in the medaka fish. *Nature* 417, 559–563.
- [32]. Matsuda, M., Sato, T., Toyazaki, Y., Nagahama, Y., Hamaguchi, S., Sakaizumi, M., 2003. *Oryzias curvinotus* has *DMY*, a gene that is required for male development in the medaka, *O. latipes*. *Zoological Science* 20, 159–161.
- [33]. May, B., Johnson, K.R., Wright, J.r., J.E., 1989. Sex linkage in salmonids: Evidence from a hybridized genome of brook trout and Arctic charr. *Biochemical Genetics* 27, 291–301.

- [34]. Nakamura, M., Kobayashi, T., Chang, X.T., Nagahama, Y., 1998. Gonadal sex differentiation in teleost fish. *Journal of Experimental Biology* 281, 362–372.
- [35]. Nagler, J.J., Bouma, J., Thorgaard, G.H., Duable, D.D., 2001. High incidence of a male-specific genetic marker in phenotypic female chinook salmon from the Columbia River. *Environmental Health Perspectives* 109, 67–69.
- [36]. Nichols, K.M., Young, W.P., Danzmann, R.G., Robison, B.D. Rexroad, C., 2003. A consolidated linkage map for rainbow trout (*Oncorhynchus mykiss*). *Animal Genetics* 34, 102–115.
- [37]. Ocalewicz, K., Babiak, L., Kasprzycka, B., Dobosz, S., Kuzminski, H Goryczko, K., 2007. Occurrence of two forms of Y chromosome in rainbow trout (*Oncorhynchus mykiss*) males from Rutki strain. *Aquaculture* 270, 546-551.
- [38]. Parsons, J. E., Thorgaard, G. H., 1985. Production of androgenetic diploid rainbow trout. *journal of Heredity* 76, 177-181.
- [39]. Phillips, R.B., Rab, P., 2001. Chromosome evolution in the Salmonidae (Pisces): an update. *Biological Reviews* 76, 1–25.
- [40]. Sakamoto, T., Danzmann, R.G., Gharbi, K., Howard, P., Oxaki, A., 2000. A microsatellite linkage map of rainbow trout (*Oncorhynchus mykiss*) characterized by large sex-specific differences in recombination rates. *Genetics* 155, 1331–1345.
- [41]. Sambrookm, J., Fritsch, E.F., Maniatis, T., 1989. *Molecular Cloning: laboratory manual*. 2nd ed. Cold Spring Harbor laboratory Press, Cold Spring Harbor, N. Y.
- [42]. Scutt, C.P., Kamisugi, Y., Sakai, F., Gilmartin, P.M., 1997. Laser isolation of plant sex chromosomes: studies on the DNA composition of the X and Y sex chromosomes of *Silene latifolia*. *Genome* 40, 705–715.
- [43]. Shibata, F., Hizume, M., Kuroki, Y., 1999. Chromosome painting of Y chromosomes and isolation of a Y chromosome-specific repetitive sequence in the dioecious plant *Rumex acetosa*. *Chromosoma* 108, 266–270.
- [44]. Singh, L., Panicker Shirly, G., Nagaraj, R., Majumdar Kshitish C., 1994. Banded krait minor-satellite (*Bkm*)-associated Y chromosome-specific repetitive DNA in mouse. *Nucleic Acids Research* 22, 2289–2295.
- [45]. Thorgaard, G.H., 1977. Heteromorphic sex chromosomes in male rainbow trout. *Science* 196, 900– 902.
- [46]. Thorgaard, G.H., 1983. Chromosomal differences among rainbow trout populations. *Copeia* 650–662.
- [47]. Thorgaard, G.H., Bailey, G.S., Williams, D., Buhler, D.R., Kaattari, S.L., 2002. Status and opportunities for genomics research with rainbow trout. *Comparative Biochemistry and Physiology Part B: Biochemistry and Molecular Biology* 133, 609–646.
- [48]. Tiersch, T.R., Simco, B.A., Davis, K.B., Wachtel, S.S., 1992. Molecular genetics of sex determination in channel catfish: studies on *SRY*, *ZFY*, *Bkm*, and human telomeric repeats. *Biology Reproduction* 47, 185– 192.
- [49]. Tilford, C.A., Tomoko, K.-K., Skaletsky, H., Rozen, S., Brown, L.G., Rosenberg, M., McPherson, J.D., Wylie, K., Sekhon, M., Kucaba, T.A., Waterston R.H., Page D.C., 2001. A physical map of the human Y chromosome. *Nature* 409, 943–945.
- [50]. Ueda, T., Ojima, Y., 1984. Sex chromosomes in the kokanee salmon, *Oncorhynchus nerka*. *Bulletin of the Japanese Society of Scientific Fisheries* 50, 1495–1498.
- [51]. Volff, J.N., Schartl, M., 2001. Variability of genetic sex determination in poeciliid fishes.

Genetica 111(1-3), 101-110.

- [52]. Wachtel, S., Demas, S., Tiersch, T., Pechan, P., Shapiro, D., 1991. *Bkm* satellite DNA and *ZFY* in the coral reef fish *Anthias squamipinnis*. *Genome* 34, 612- 617.
- [53]. Williamson, K.S., May, B., 2002. Incidence of phenotypic female chinook salmon positive for the male Y-chromosome specific marker *OtY1* in the Central Valley, California. *Journal Aquatic Animal Health* 14, 175-183.
- [54]. Woram, R.A., Gharbi, K., Danzmann, R.G., Sakamoto, T., Hoyheim, B., 2003. Comparative genome analysis of the primary sex determining locus in salmonid fishes. *Genome Research* 13, 272-280.
- [55]. Young, W.P., Wheeler, P.A., Coryell, V.H., Leim, P., Thorgaard, G.H., 1998. A detailed linkage map of rainbow trout produced using doubled haploids. *Genetics* 148, 839-850.
- [56]. Yamamoto, T., 1969. Sex differentiation. In: Hoar, W., Randall, D. (Eds.), *Fish Physiology*. Academic Press, pp. 117- 175.
- [57]. Zhang, Q., Nakayama, I., Fujiwara, A., Kobayashi, T., Oohara, I., Masaoka, T., Kitamura, S., Devlin, R.H., 2001. Sex identification by male-specific growth hormone pseudogene (*GH-Ψ*) in *Oncorhynchus masou* complex and a related hybrid. *Genetica* 111, 111-118.